

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՐԻՏԱՍ» ԲՅԿ ՆԱԽԱԳԱՅ ՀԱՅՐ ՈԱՖԱՅԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ.....	3
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՐԻՏԱՍ» ԲՅԿ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՏՆՕՐԵՆ ԳԱԳԻԿ ՏԱՐԱՍՅԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ.....	5
ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	7
ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆԵՐԱՌՈՒՄ.....	13
ՏԱՐԵՑՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆԵՐԱՌՈՒՄ ԵՎ ԽՆԱՍՔ.....	21
ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄ.....	27
ԱՂԵՏՆԵՐԻ ՌԻՍԿԻ ՆՎԱՉԵՑՈՒՄ ԵՎ ԱՐԱԳ ԱՐՁԱԳԱՆՔ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻՆ	33
ՄԻԳՐԱՑԻԱ ԵՎ ԻՆՏԵԳՐՈՒՄ.....	35
ՀԿ-Ի ԿԱՉՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄ.....	41
ԿԱՄԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	45
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ.....	49

Սեր եւ կարեկցանք

«Հայկական Կարիտաս» բարեսիրական հասարակական կազմակերպությունը հիմնվել է 1995 թվականին Հայ Կաթողիկե եկեղեցու կողմից:

«Հայկական Կարիտաս»-ը, ունենալով բարեգործական ՀԿ-ի կարգավիճակ, ծառայում է սոցիալական պաշտպանության ու խնամքի, համայնքային զարգացման ոլորտներում, որպեսզի բարելավվեն շահառուների ապրելակերպի ու կրթական պայմանները, առավել խոցելի սոցիալական խմբերի առողջությունը: Իրականացնում է նաև կայուն վերաինտեգրման միջոցառումներ հայրենիք վերադարձողների համար: Իր գործունեության սկզբից ի վեր «Հայկական Կարիտաս»-ը տրամադրել է ուղղակի աջակցություն հազարավոր մարդկանց Հայաստանի 125 համայնքներում:

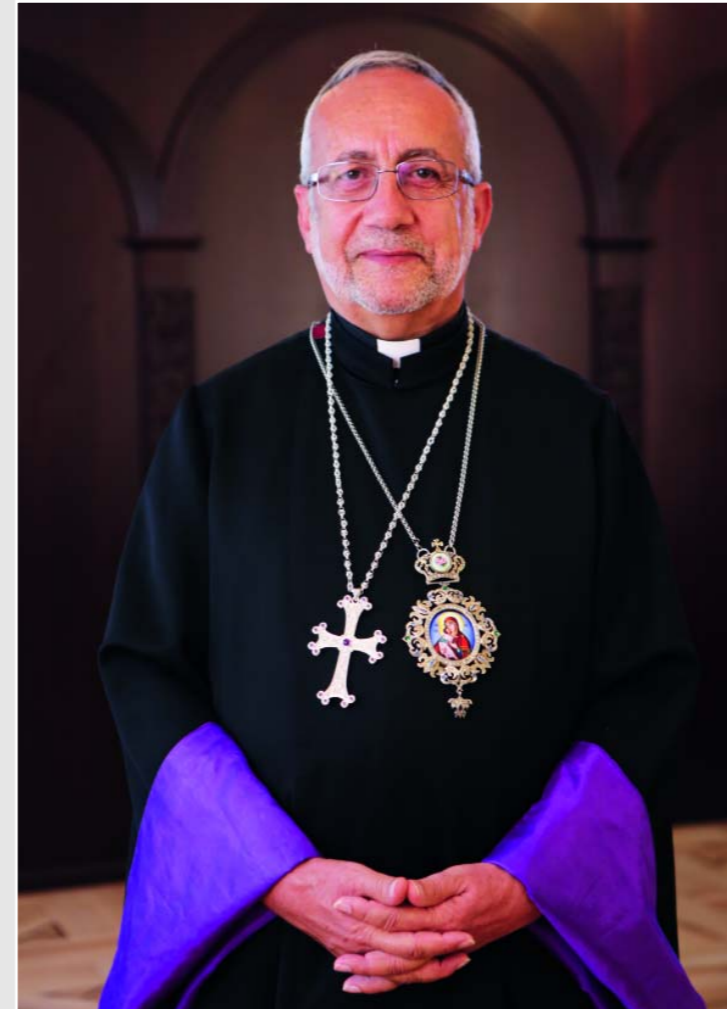
Սիրով և սրտացավությամբ ծառայել տարբեր խոցելի խմբերին՝ հարգելով յուրաքանչյուրի արժանապատվությունը՝ սա է առաքելությունը, որն առաջնորդում է «Հայկական Կարիտաս»-ի աշխատանքը: Վերջինիս տեսլականն է լինել հզոր և կարևոր դերակատար Հայաստանի Հանրապետությունում սոցիալական արդարության և սոցիալական պաշտպանության հարցում: ՀԿ ռազմավարական ուղղություններն են.

- ◆ Երեխաների սոցիալական պաշտպանություն
- ◆ Հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ներառում

- ◆ Տարեցների սոցիալական ներառում ու խնամք
- ◆ Աղետների ռիսկի նվազեցում և արագ արձագանք արտակարգ իրավիճակներին
- ◆ Համայնքային զարգացում
- ◆ Միգրացիա և ինտեգրում
- ◆ ՀԿ-ի կազմակերպական զարգացում

«Հայկական Կարիտաս»-ի գլխավոր գրասենյակը գտնվում է Գյումրի քաղաքում և ունի ընդհանուր առմամբ 270 աշխատող և կամավոր:

Մենք շարունակում ենք ընդլայնել մեր ծառայությունները Հայաստանում և այժմ գործում ենք ՀՀ Շիրակի, Լոռու, Գեղարքունիքի, Արարատի մարզերում և մայրաքաղաք Երևանում: «Հայկական Կարիտաս»-ը Կարիտաս Ինտերնացիոնալիսի և Կարիտաս Եվրոպայի լիիրավ և ավելի քան 160 անդամներից բաղկացած միջազգային կարիտասյան ցանցի անդամ է, որը տրամադրում է հումանիտար աջակցություն արտակարգ իրավիճակներում հայտնված երկրներին ամբողջ աշխարհում:

ՀԱՅՐ ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻՆԱՍՅԱՆ
Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի եւ Արեւելյան Եվրոպայի Հայ կաթողիկեների առաջնորդ «Հայկական Կարիտաս» ԲՀԿ-ի նախագահ

«Հայկական Կարիտաս»-ը որպես բարեսիրական հասարակական հասարակությունը բնորոշվում և կրթական սահմանումի քաղաք հասնար անկրթաժողով է անդրադարձնալ երկու կետի: ՄԻ կեր «Հայկական Կարիտաս»-ի գաղափարախոսության սահմանումն է, որը կարելի է հասնար կերպով կերպարացնել Քրիստոսի հեղինակ խոսքերով. «Եղևարիսը եւ սատը չեղ, քանի որ իմ այս փոքր եղբայրներից մեկին արեցիք այդ՝ ինչ հասնար արեցիք» (Մարտ. 25,40): Երկրորդը «Կարիտաս»-ի էության և պարկանելիության սահմանումն է. «Հայկական Կարիտաս»-ը Հայ Կաթողիկե եկեղեցու բարեսիրական կազմակերպությունն է, որի գործունեությունն ու առաքելությունն իրականացվում է Հայաստանի ամբողջ քաղաքներում, ինչպես նաև Արցախում՝ անկրթաժողով պահելին ծառայություն և ազակցություն մարտչելով:

Առանց քաղաքացիական սահմանափակումների՝ «Հայկական Կարիտաս»-ը կիրառում է որդ հայությանը ծառայելու: Այս էական կարևորակ է հասնելի իրենք բողոքին առանց իրարականության, և աշխարհը՝ իրականությունը դարձնելով սեփական կերպարագիրը, որն անփոփոխ է կազմակերպության պիսակալի վրա՝ Քրիստոսի Դուռը և Դուռը մեզ պարտելով «Սեր» բառը՝ սահմանելով անսպառ փոքրություն և կիրառելով բողոքին: Այս պիսակալի գործունեական վկայությունն է անկրթաժողովին ծառայելը անսպառ հոգածությանը և իսկակով հեղինակելով Քրիստոսի պարգամին, որ սատը է. «Ելիք ինչ մօր, բողոք յոգևածները ու բեռնատրամները, եւ եւ չեղ կը հակադարձնեմ» (Մարտ. 11,28): Մա է իրական էությանը և սահմանումի «Հայկական Կարիտաս»-ի, որը հասնելի է նաև բողոք այն անկալ, ովքեր փախազում են որպես աշխարակիցներ, կանախություն և ծառայություն մարտչողներ իրենց աշխարակներով «Հայկական Կարիտաս»-ի մաս դառնալ:

Ամբողջացնելով այս ամենը՝ շնակատում եմ անդրադարձնել այն գործունեությանը, որ ծախսվել է վերջին երկու տարիների ընթացքում և իրականացվում է մինչ օրս:

Ասիս և առաջ կշեմ, որ Հայաստանում «Աստրիա»-ի գործունեությունն ամփոփվում է բարեսիրական, հումանիտար, սոցիալական և գարգային ծառայություններով: Այն գործում է յոթ ուղղություններով՝ երեխաների սոցիալական պաշտպանություն, հաշմանդամություն ունեցող անհասցե սոցիալական կենտրոն, ցուրտների սոցիալական կենտրոն և ինսուլթ, աղետների վրասկներ լվացնելու և արագ արհեստագործ արտադրագործ իրավիճակներին, համայնքային գարգայում, միգրացիա ու ընդգրկում և կրթականության գարգայում: Աերունշյալ ուղղություններն իրականացվում են ավելի քան հիսուն ծրագրերի միջոցով՝ ՀՀ չորս մարզերում և Երևանում: Ամասորիսակ գործունեությունն ակենար է իրականացնել առանց կիրառելի աշխատանքային: «Հայկական Աստրիա» ավելի քան երկու հարյուր յոթանասուն աշխատակից և կամաիր ունի, ուրբեր հասարակարևորեն և մեծ կիրառումով ծառայում են՝ կենտրոններով իրենց կոնյունյունները և մասնագիրական գիրերիկներն՝ ընդհանուր բարիք արերծերը հասար: Հարգելով մեր բոլոր շահատուների արծանապարտությունը՝ պարպասեմ կակորարառանմ աուելով, որ կրանց թիվը գերապակցում է կրանկակ հասարները:

«Աստրիա»-ի շահագույն և բայունիկ հասարություններից մեկը ընթացումը աշխատելը և բարիք արերելն է սցևսեմ, ինչպեմ կարելում ենք Աուրը Գրիի մեգ. «...ելը դու ուղղունթիսն ակեմ, թող քո ջախ ջեռ-

քը հիսակայ, թէ ինչ է ակում քո ագր, որպեպի քո ուղղունթիսնը ծածուկ յիսի, եւ քո հարը, որ կեակում է, ինչ որ ծածուկ է, կը յարուպի քեց յայրևասպե» (Մապթ. 6, 3-4): Աուր հիսայնակելով կարող ենք բարջնասցակել «Հայկական Աստրիա» իրականացում ծրագրերի և գործունեության մասին՝ կշելով, այն արդեն քանակակ գարի կրկնակուն ծառայում է՝ կոթր ժպիր պարգելերը իույելիներին, հաշմանդամություն ունեցող անհասցե, ծերերին, կիրակներին և դիրարության մեգ հարկելակներին:

«Աստրիա»-ն ինկելին գերակական առաքելություն է, հերակարը, այն հի հերակակում այն աշխարիի սեիրական շահերը կամ պարկական վարջարությունները, այլ կրա առաքելները՝ դեկակակները, աշխատակիցները, բարելակները, հասնագրծակիցները և հասկարպեմ կամակիրները, ուրբեր վեհակնջն ընթացումը և կարարյալ կիրառումությունը կոնյունյուն են մարույում մեր եղբայրների և կոյրերի հոգները հոգարա հասար, ուրբեր ի գին ակեն դիրարության հասնել և հասնում են բոլորին ակություն, հարկակակ վարջարկներում են Հար՝ Աարծո կոյրից, ու կեակում է այն ակեակը:

Աերգասեմ, որպեմ «Հայկական Աստրիա»-ի կահաակի իուկարիում եմ կարկակակությունը բոլոր աշխատակիցների առգև՝ իմ իուրին երահարակությունը և ընդհակարությունը հարկելով կիրառումության հասար և հարյելով բոլորի հասար սարկակակակ ակհուն ակունյուններն ու ընդհակերը և Աարկակակար պաշտպանությունը:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՐԻՏԱՍ» ԲՅԿ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՏՆՕՐԵՆ՝ ՊՐՆ ԳԱԳԻԿ ՏԱՐԱՍՅԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի եղբայրներ և քույրեր,

Շարունակական լուրջ և նվիրված աշխատանքներով, որոնք «Հայկական Կարիտաս»-ը կատարում է 1995 թվականից ի վեր, 2018 և 2019 թվականները շատ արդյունավետ և կենսական են եղել այն հինգ շրջաններում, որտեղ գործել են ծրագրերը: Այս գեկույցը նպատակ ունի ցույց տալ, թե ինչպես են Շիրակի, Լոռու, Գեղարքունիքի և Արարատի մարզերն օգտվել այսպիսի առաջադեմ և օժանդակ ծրագրերից, որոնց նպատակն է անապահով համայնքների զարգացման համար անհրաժեշտ աջակցության տրամադրումը:

Մեր ճանապարհորդության սկզբից բախվել ենք տարբեր մարտահրավերների, մասնավորապես երկրաշարժից հետո երկրի վերականգնումն ու երիտասարդ հետանկախ ազգի վերածնունդը: Այսօր ունենք ավելի քան 51 ծրագիր, որոնք գործում են Հայաստանի ավելի քան 125 համայնքներում, որոնք երեխաների համար ապահովում են պաշտպանություն և ռեսուրսներ, հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հնարավորություններ են ստեղծում, ապահովում են տարեցների խնամքը, ինչպես նաև աջակցում են նոր ժամանած ներգաղթյալներին: Ավելին, մեր հաստատությունն օգնում է զարգացնել այդ համայնքները տարբեր ոլորտներում:

Ցանկանում են շնորհակալություն հայտնել մեր բոլոր աջակիցներին, անձնակազմին և 80 կամավորներին, ովքեր քրտնաջան աշխատում են Հայաստանի համար ավելի պայծառ ապագա կերտելու առաքելությամբ: Մեր հաստատության գոյության 25 տարիների ընթացքում ուրախությամբ ենք առաջարկում մեր աջակցությունը այս համայնքներին, քանի որ մեր հիմնական և ամենակարևոր նպատակը երկարաժամկետ հեռանկարում նրանց կյանքը բարելավելն է: Շնորհակալ ենք այն հնարավորության համար, որ ունենք, այն է շարունակել տարածել սիրո և կարեկցանքի հաղորդագրությունը՝ օգնելով պաշտպանել մարդկային արժանապատվությունը:

Երեխաների սոցիալական պաշտպանություն

Նպատակ՝ ստեղծել կայուն հնարավորություններ դժվարին իրավիճակներում ապրող երեխաների և նրանց ընտանիքների սոցիալական ներառման համար:

1 ԱՐԴՅՈՒՆՔ

Դժվարին իրավիճակներում ապրող երեխաներն ու ընտանիքներն ունեն համապարփակ սոցիալ-հոգեբանական, կրթական ու մշակութային զարգացման հնարավորություններ:

2 ԱՐԴՅՈՒՆՔ

Հասարակություն ինտեգրելու նպատակով դժվարին իրավիճակներում ապրող երեխաների ու ընտանիքների համար ստեղծվել է բարենպաստ միջավայր:

3 ԱՐԴՅՈՒՆՔ

ՀՀ-ում դժվարին իրավիճակներում ապրող երեխաների խնդիրների լուծմանն առնչվող քաղաքականությունը բարելավված է:

- #### ԾՐԱԳՐԵՐ
- 2009թ.-ից ի վեր 10-18տ. դժվարին իրավիճակներում հայտնված երեխաների և նրանց ընտանիքների համար «Փոքրիկ Իշխան» կենտրոններ գործում են Գյումրիում, Վանաձորում, Տաշիրում, Գավառում և Արտաշատում (տարեկան 350 երեխա):
  - Չորս մանկապարտեզներում երեխաներին տրամադրվում է առողջ սնունդ, բարելավվում են սննդի պահպանման և պատրաստման պայմանները:
  - Գյումրի քաղաքի երկու, ինչպես նաև Սեպասար և Ղազանչի գյուղերի մանկապարտեզներում 3-ից 6 տարեկան 317 երեխա օգտվում է ծրագրից (տարեկան):
  - «Արտթերապիա» ցերեկային խնամքի կենտրոնը գործում է Վանաձորում՝ 5-12տ. հաշմանդամություն ունեցող 50 երեխայի (տարեկան) և նրանց ընտանիքների համար:
  - Տարեկան ավելի քան 900 աղքատ ընտանիքների երեխաներ և միայնակ մայրեր ստանում են կյուրթական աջակցություն:
  - Սկսած 2018թ-ի մայիսից Վանաձորում գործում է «Փոքր խմբով տուն»՝ առանց ծնողական խնամքի 8-10 երեխայի համար:

Այսպիսով՝ տարեկան մոտ 1600 երեխա և նրանց ընտանիքներն օգտվում են երեխաների/ընտանիքների ծրագրերից:

ԴՈՆՈՐՆԵՐ.
Կարիտաս Գերմանիա, Կարիտաս Ավստրիա, Երեք թագավորների շարժում, Իտալիայի Եպիսկոպոսների Խորհուրդ, Միացյալ Նահանգների Եպիսկոպոսների Խորհուրդ, Ռեևոլյուցիա, Գերմանիայի կառավարություն:

«Փոքրիկ իշխան»

Գժվար իրավիճակներում ապրող 350 երեխայի և նրանց ծնողների կյանքի հմտությունները զարգացել են «Փոքրիկ իշխան» կենտրոններում սոցիալական խմբային աշխատանքի և դասընթացների շնորհիվ:

Գժվար իրավիճակներում ապրող 203 ընտանիքի ծնողական հմտությունները բարելավվել են սեմինարների և սոցիալական աշխատանքի շնորհիվ: Երեխաների/ծնողների ամենօրյա կյանքի հմտությունները զարգացել են սոցիալական աշխատողների և հոգեբանների շնորհիվ անհատական ու խմբային աշխատանքների արդյունքում:

Սպորտի, հիգիենիայի և խոհարարական կրթական դասընթացներին մասնակցած երեխաների մեծամասնությունը վարում է առողջ ապրելակերպ: Երեխաների և ընտանիքի անդամների միջև միջանձնային հարաբերությունները բարելավվել են սոցիալ-հոգեբանական աշխատանքի և տարբեր միջոցառումների շնորհիվ:

Շրջակա միջավայրի պահպանումն իրականացվում է երեխաների կողմից միջոցառումների, քարոզարշավների, վերապատրաստման և համայնքային աշխատանքների ժամանակ:

Գժվար իրավիճակներում ապրող երեխաները ինտեգրվում են հասարակություն միասնական միջոցառումների, ամառային ճամբարների, տոների, ուսուցողական այցերի ժամանակ:

Գժվար իրավիճակում ապրող երեխաների և նրանց ընտանիք-

ների վիճակը բարելավվել է անհատական, խմբային և ընտանեկան աշխատանքներով: Երեխաները պատրաստ են ապագա մասնագիտության և բարեկեցությանն առնչվող պլաններ մշակել կրթական և մասնագիտական խմբային գործողությունների ընթացքում:

Գժվար իրավիճակներում ապրող երեխաների և նրանց ծնողների ինքնավստահությունը և ինքնագնահատումը բարձր են:

Երեխաները և ծնողները ձեռք են բերել ինքնաջակցման հմտություններ ակտիվ երեխաների/մայրերի ինքնակազմակերպված խմբերի շնորհիվ:

Նկատվում է համայնքում խոցելի երեխաների նկատմամբ դրական վերաբերմունքի և սեփականության ու սոցիալական պատասխանատվության զգացումի բարձրացում:

Գժվար իրավիճակներում ապրող երեխաներն ամառային արձակուրդներն անցկացրել են ամառային ճամբարներում, մասնակցել էքսկուրսիաների և կատարել իրենց ապրելու վայրից դուրս այցելություններ:

Գժվար իրավիճակներում ապրող երեխաները և նրանց ընտանիքներն օգտվել են նյութական աջակցությունից:

Բարելավվել են 4 մանկապարտեզների (2-ը Գյումրում, Դազանչի և Սեպասար համայնքներում) 317 երեխայի սննդային պայմանները:

5 թիրախային «Փոքրիկ իշխան» կենտրոններում ստեղծվել են շահագրգիռ կողմերի սոցիալական աջակցության ցանցեր:

Կապեր են հաստատվել ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության, ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի, միջազգային և տեղական կազմակերպությունների հետ, որոնք աշխատում են երեխաների պաշտպանության բնագավառում: «Հայկական Կարիտաս»-ը մոտ 40 անդամ կազմակերպություններից բաղկացած երեխաների պաշտպանության ազգային ցանցի խորհրդի անդամ է:

«Սաբինե» փոքր խմբով տուն

Երեխաները (քույր և եղբայր) կենդանի ծնողների պայմաններում հայտնվեցին Վանաձորի մանկատանը, երբ փոքրն ընդամենը հինգ տարեկան էր: Այստեղ անցկացրած երեք տարվա ընթացքում ամբողջովին խզվեց կապը մոր հետ, իսկ հոր հետ ունեցած հարաբերություններն էլ աչքի չէին ընկնում առանձնակի ջերմությամբ: 2018 թ. հունիսին, երբ Վանաձորում սկսեց գործել «Սաբինե» ՓԽՏ-ն, երեխաները տեղափոխվեցին այստեղ:

Երկարատև ու տքնաջան աշխատանքի արդյունքում երեխաների, ինչպես նաև հոր միջև վերականգնվեցին ջերմ և սրտացավ հարաբերությունները: Աշխատակազմի ջանքերով 2019թ.-ին վերջապես հնարավոր եղավ գտնել երեխաների մորը, և վերահաստատվեցին նաև երկար ու ձիգ 6 տարի շարունակ խզված կապը մոր և մայրական կողմի հարազատների միջև: Այսօր երեխաները վերագտել են կորցրած մանկությունը, արժևորել և վերաիմաստավորել իրենց կյանքը:

Մնում է հուսալ միայն, որ նոր սկսվող նրանց ճանապարհի ամենահավատարիմ ուղեկիցները կլինեն հարազատ ծնողները...

Յովսեփը Գյումրու «Փոքրիկ Իշխան» կենտրոն է ընդգրկվել 2014թ.-ին: Հոր կողմից լքված, սոցիալական ծանր վիճակում հայտնված երեխայի ընտանիքի հետ տարվել են սոցիալ-հոգեբանական անհատական, խմբային աշխատանքներ. արդյունքում երեխան դուրս է եկել գիշերօթիկ հաստատությունից, հաղթահարվել են ներընտանեկան կոնֆլիկտները, զարգացել հաղորդակցման, կազմակերպչական, առաջնորդության հմտությունները, բարձրացել է Հովսեփի ինքնագնահատականը:

Ներգրավվելով կամավորական աշխատանքների մեջ՝ ստեղծել է կենտրոնի պարի խմբակը, որի հաջողությունները գնահատելով՝ ղեկավարությունը աշխատանքի է ընդունել որպես խմբավար:

«Մինչ կենտրոն հաճախելս միայնակ էի. չկային օգնող, մոտիվացնող մարդիկ: Աշխարհայացքս փոխվեց 2018թ.-ին Ֆրանսիա կատարած փորձի փոխանակման այցից հետո, երբ հասկացա, որ կարող եմ իրականացնել երազանքներս»:

Ջորսցրվելուց հետո ցանկանում է ստեղծել բարեգործական կազմակերպություն. օգնել անապահով ընտանիքների, փոխել մտածելակերպեր:

**Հաշմանդամություն ունեցող
անձանց սոցիալական ներառում**

ՆՊԱՏԱԿ՝
 հզորացնել
 հաշմանդամություն
 ունեցող անձանց
 կարողությունները
 և նրանց համար ստեղծել
 հասանելի միջավայր

ԱՐԴՅՈՒՆԸ

1

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց և երեխաների համար մատուցվում են որակյալ ու աջակցող ծառայություններ

- Թերապեւտիկ և զարգացնող ծառայություններ
- Սոցիալական և մասնագիտական խորհրդատվություններ, տնայցեր, իրազեկում
- Ինֆորմացիոն-խորհրդատվական ծառայություն
- Սոցիալական միջոցառումներ իրազեկում Շահերի պաշտպանություն
- Երիտասարդական աշխատանք, մասնագիտական դասընթաց

ԱՐԴՅՈՒՆԸ

2

Հաշմանդամություն ունեցող անձինք ինտեգրված են աշխատաշուկայում

- Արհեստագործական և հմտությունների զարգացման դասընթացներ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար
- Հասարակական գիտակցության բարձրացում հաշմանդամություն ունեցող անձանց՝ աշխատաշուկայում ներառվելու համար

ԱՐԴՅՈՒՆԸ

3

Հաշմանդամություն ունեցող երեխաներն օգտվում են կրթություն ստանալու իրավունքից

- Աջակցություն հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին՝ հանրակրթական ուսումնական գործընթացին ներառվելու համար
- Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների (և բոլոր աշակերտների) ներառական կրթության համար կիրառվող միջոցների և պայմանների բարելավում

«Էմիլի Արեգակ» կենտրոն 2017-մինչ օրս

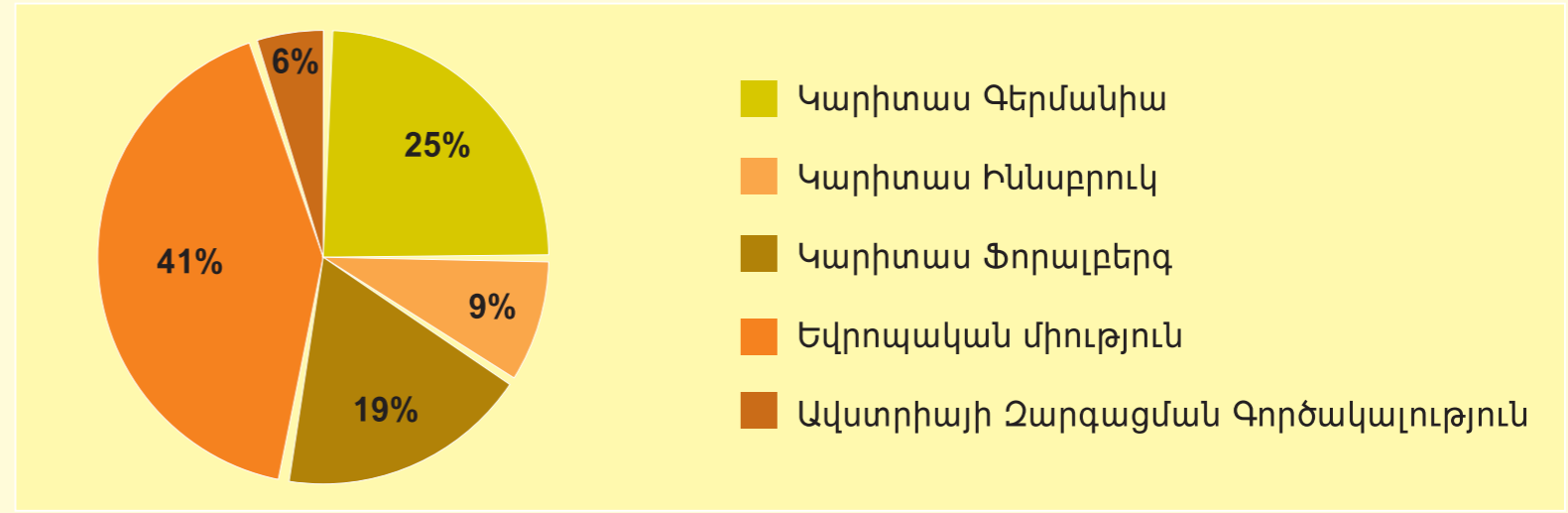
Առաջին ներառական փուլ և սրճարան Գյումրիում 2016-2018

Համայնքային գործընթաց՝ կրթության մեջ համընդհանուր ներառման ընդառաջ 2017-2019

Հայաստանում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համընդհանուր ներառման գործընթացին ընդառաջ 2017-2019

Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների դպրոցական ներառման ֆուդ 2017-2020

Ներառական և որակյալ կրթություն բոլորի համար 2018-2019

«Էմիլի արեգակ»

«Էմիլի Արեգակ» կենտրոնը տրամադրել է երիտասարդ ՀՈՒԱ-ին անվճար որակյալ թերապիա և երեխայի զարգացման ծառայություններ՝ շարունակական հիմունքներով: 50 երեխա ստացել է վերականգնողական ծառայություններ, 100-ը՝ թերապևտիկ ծառայություններ և 55-ը՝ բժշկական աջակցություն: Սոցիալական և մասնագիտական խորհրդատվություն է տրամադրվել շահառուների ընտանիքների անդամներին: Լրացուցիչ՝ 110 ծնող ստացել է փորձագիտական ուղեկցում, իսկ 15 խնդրահարույց դեպք բացահայտվել և լուծում է ստացել:

Կենտրոնը հնարավորություն տվեց նաև համայնքի երեխաներին ավելի սերտ շփվելու շահառուների հետ նոր խաղահրապարակ ստեղծելուց հետո: Խաղահրապարակը՝ որպես հաղորդակցման հարթակ կենտրոնի շահառուների և հարևանությամբ բնակվող երեխաների միջև նպաստում է ինտեգրված խաղին:

Կենտրոնում ամենամեծ խնդիրներից մեկն է դպրոցների հետ համագործակցությունը ներառական կրթություն իրականացնելու ոլորտում: Դպրոցը ոչ միայն կրթական հաստատություն է, այլև սոցիալականացման հարթակ կապեր ստեղծելու, ընկերներ ձեռք բերելու և մտքեր փոխանակելու համար: Սա այն վայրն է, որտեղ կարելի է մշակել նոր մտածելակերպ, մտածելակերպ, որն ազատ է խարանհից և կարծրատիպերից: Սա մի խնդիր է, որը պահանջում է մշտական հետևողականություն: Հանրային իրազեկման միջոցառումները՝ դպրոցական թիմերը կրթելուն ուղղված, այս խնդիրը լուծելու տարբերակներից մեկն է:

«Հայկական Կարիտաս»-ի աշխատանքի շնորհիվ հաշմանդամություն ունեցող 118 դպրոցահասակ երեխա Շիրակի մարզում (7 համայնք) ընդգրկվել է հանրակրթական դպրոցներում այսպիսով օգտվելով իրենց կրթության իրավունքից, ինչպես գրված է ՄԱԿ-ի հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին կոնվենցիայի 24-րդ հոդվածում:

Նրանց որակյալ կրթությունն ապահովելու նպատակով, միջազգային «Ներառման Ինդեքս» ուղեցույցը թարգմանվեց հայերեն և առաջին անգամ ներդրվեց Շիրակի մարզի թվով 12 դպրոցում: Դրա նպատակն էր դպրոցը դարձնել ներառական բոլորի համար՝ փոխելով մշակույթը, քաղաքականությունը և պրակտիկան: 76 մասնակից անցել է վերապատրաստում այս ուղեցույցի վերաբերյալ:

Բացի դրանից, հաշմանդամություն ունեցող 118 երեխայի ընտանիքի տրամադրվել է շարունակական խորհրդատվություն սոցիալական աշխատողների պարբերական տնայցերով, ինչպես նաև միջազգային փորձագետների առցանց խորհրդատվություն:

Ստեղծվել է կրթությունից դուրս մնացած կամ ներկա պահին ուսման գործընթացում դժվարությունների հանդիպող հաշմանդամություն ունեցող երեխաների տվյալների բազա:

Հաշմանդամություն ունեցող երեխաները խոցելի են հատկապես աղետների ժամանակ: «Հայկական Կարիտաս»-ն օժանդակել է նաև կառավարությանը առավել խոցելի երեխաների, ներառյալ ՀՈՒԱ, իրավունքներն ու կարիքներն աղետների ռիսկի նվազեցման ազգային քաղաքականության մեջ արտացոլելու համար: Շիրակի մարզի 12 ներառական դպրոցների մասնակիցների համար տեղի ունեցավ ուսուցանողների ուսուցում «Աղետների ռիսկի նվազեցում» թեմայով: Երկօրյա դասընթաց 39 մասնակցի համար անցկացվեց «Լոռն» փրկարար ջոկատի թիմի կողմից: Տեղեկատվական/իրազեկման նյութեր պատրաստվեցին և տպագրվեցին երեք տարբեր տարիքային խմբերի համար:

Առաջին Ներառական փուլը եւ սրճարան Գյումրիում ծրագիր

Երբ 2018 թվականին առաջին անգամ հանդիպեցին Միշան ու Անուշը, «9 քայլ դեպի աշխատաշուկա» դասընթացի մասնակիցներն էին:

Չնայած Անուշը ստիպված էր վաղ թողնել ծրագիրը ընտանեկան հարցերի պատճառով, սակայն դասընթացին մասնակցությունը նրան տվեց շատ հմտություններ ու փորձ: «Ես ձեռք բերեցի կենսական հմտություններ, ինչպես օրինակ հաղորդակցման հմտությունները», - նշում է նա: «9 քայլը» նույն նշանակությունն ունեցավ նաեւ Միշայի համար: «Այն ինձ օգնեց հասկանալ, որ հաշմանդամություն ունեցող մարդիկ անտեսված չեն, -ասում է նա՝ ավելացնելով,- դասընթացին մասնակցությունն ինձ տվեց ինքնավստահություն իմ աշխատանքում»:

Ի վերջո, փորձառությունն արդունավետ եղավ երկուսի համար էլ. նրանցից յուրաքանչյուրը ստացավ աշխատանք «Առաջին ներառական փուլը եւ սրճարան Գյումրիում» ծրագրի շրջանակա-ներում:

Արեգակ փուռ-սրճարանի հանդիսավոր բացումից հետո Անուշը ցանկություն հայտնեց զբաղվել կամավորությամբ՝ ստանալով առաջարկ աշխատելու որպես մաքրության պատասխանատու եւ սպասարկող:

Չնայած իր աշխատաժամանակի մեծ մասն Անուշն անցկացնում է հաճախորդների հետ շփվելով եւ սրճարանի մաքրությանն հետեւելով, նա ունի մեկ այլ սիրելի զբաղմունք. «Միքում եմ խնամել սրճարանի առջեւ տնկված ծառերն ու ծաղիկները», - ասում է նա:

Այդպիսի զբաղվածություն ունի Միշան: 2019 թվականի գարնանը նա սկսեց աշխատել Էմիլի Արեգակ կենտրոնի այգում:

«Միքում եմ աշխատել բնության գրկում, - ասում է Միշան, - «Էմիլի Արեգակ» կենտրոնում բոլորին շատ եմ սիրում: Մարդիկ այստեղ շատ լավն են եւ միշտ պատրաստ են օգնել»:

Ինչ վերաբերում է իր ապագային, Միշան ասում է, որ ժամանակը ցույց կտա: «Ես միայն ուզում եմ, որ այս ծրագիրը լինի շարունակական: Բոլորն էլ արժանի են գտնելու աշխատանք»:

Բայց Միշայի համար ապագայում կա մի բան, որ հստակ է: Բացի ծրագրի շրջանակներում աշխատանք գտնելուց, նա գտավ նաեւ իր կյանքի կեսին. Միշան եւ Անուշը շուտով կամուսնանան:

Չույզը շատ երջանիկ ու երախտապարտ է, քանի որ աշխատանքից բացի գտավ նաեւ շատ ավելի կարեւոր բան՝ սեր:

Ներառական կրթություն Հայաստանում եւ Կոստվոյում

Մարիանա

Մարիանան 12տ. է, մի քանի տարի եղել է թիվ 12 դպրոցի ներառական կրթության տնային ուսուցման մեջ: Դպրոցից բավականին հեռու են ապրել, ու տարվա մեջ գրեթե չի գնացել դպրոց, ուսուցիչներն են եկել տուն պարապել, երբեմն նաև աշակերտներից եկել են տեսակցության: Երբ նա դեռ թիվ 12 դպրոցի աշակերտ էր, կատարվել է տնայց ու գրույց ծնողի հետ, ու պարզ է դարձել, որ աղջկա եղբայրը սովորում է թիվ 5 դպրոցում, որն ավելի մոտ է գտնվում իրենց տանը: Սակայն Մարիանայի մայրը և եղբայրը ամաչել են, որ քույրը գնա այդ նույն դպրոց՝ վատ զգալով եղբոր դասընկերների վերաբերմունքից:

Ծրագրի շրջանակներում մեր կողմից իրականացված աշխատանքների, խորհրդատվության, ծնողի ու եղբոր հետ գրույցներից հետո հաջողվեց, որ մայրն ու եղբայրը փոխեն իրենց դիրքորոշումն ու երեխային տեղափոխեն իրենց բնակության վայրին մոտ գտնվող դպրոցը՝ թիվ 5 դպրոց:

Սեպտեմբերից Մարիանան սկսեց հաճախել թիվ 5 դպրոց՝ նստելով և՛ դասարանում ու որոշ չափով մասնակցություն ունենալով դասին, և՛ ԲՄԹ-ի անհատական պարապմունքներին: Այժմ աղջիկն ամեն օր ամենաքիչը 4 ժամ լինում է դպրոցում: Նա ունի սիրելի ու սիրված դասընկերներ, ովքեր ամեն քայլի պատրաստակամ են նրան օգնելու ու աջակցելու: Նրան սիրում ու ընդունում են մանկավարժները՝ ուրախանա-

լով նրա հաջողություններով:
Փետրվարի 1-ին դպրոցի կողմից կազմակերպվեց գեղեցիկ միջոցառում՝ Մարիանայի դասարանի երեխաների մասնակցությամբ, որտեղ գլխավոր դերերից մեկը նրանն էր: Միջոցառման ընթացքում մի դեպք գրավեց մեր ուշադրությունը. երբ Մարիանան իր խոսքերը սկսեց արտասանել, դասղեկը մեծ ոգևորությամբ սկսեց ծափահարել, այնուհետև միանգամից դադար տվեց ու շշուկով ասաց. «Վա՛յ, չպետք է ծափահարեի միայն Մարիանային ու դրանով առանձնացնեի նրան»:

Սա վառ ապացույց է այն բանի, որ համընդհանուր ներառման շրջանակներում քիչ-քիչ, սակայն ամուր քայլերով ձևավորվում է ներառական միջավայր, ներառականության արժեքներ ու հավասար վերաբերմունք՝ յուրաքանչյուր երեխայի նկատմամբ դպրոցում եւ ներառականության արժեքն առաջնային դեր ունի դպրոցում ու դպրոցից դուրս:

«Շատ ուրախ եմ, որ վերջապես կարող եմ գնալ դպրոց, ինչպես իմ եղբայրը, եւ ունեմ իմ ընկերները դպրոցում», - ասում է Մարիանան:

Սա կարևոր ու մեծ ձեռքբերում է թե՛ Մարիանայի, թե՛ նրա ընտանիքի, դպրոցի ու թե՛ մեզ համար՝ համընդհանուր ներառման երկար ճանապարհին:

**Տարեցների սոցիալական
ներառում և խնամք**

Տարեցների սոցիալական կարիքների բավարարման մեխանիզմները, նրանց ներառումը համայնքային սոցիալական կյանքին և ակտիվ ծերացումը հասանելի են անապահով տարեց մարդկանց համար

1

ԱՐԴՅՈՒՆՔ

Խնամքի ծառայություններ կարիքավոր տարեցների համար
 «Շիրակի, Լոռու, Գեղարքունիքի և Արարատի մարզերում:

Տարեցների որակյալ տնային խնամքի և ցերեկային հոգածության կենտրոնների ծառայությունների ապահովում համայնքներում:

2

ԱՐԴՅՈՒՆՔ

«-ում բարելավվում է անապահով տարեցների պաշտպանության վերաբերյալ քաղաքականությունը / իրավական դաշտը:

Տարեցների ցերեկային խնամքի և տնային խնամքի ծառայությունների մատուցման ծրագրերը պետք է մասամբ աջակցություն ստանան պետության կողմից հանձնիս համաֆինանսավորման մեխանիզմների:	Աջակցել պետությանը, բարելավելու անապահով տարեց մարդկանց ծառայությունների որակի իրավական դաշտը և որակի չափորոշիչները:
---	--

3

ԱՐԴՅՈՒՆՔ

«Հայկական Կարիտասը» տնային խնամքի մեթոդաբանությունն ու գիտելիքները փոխանցում է բժշկական քոլեջներին և հաստատություններին:

Բուժքույրերը զարգացրել են իրենց տնային խնամքի ուսուցման հմտությունները և անցել TOT:

Տնային խնամքի ծառայություններ → 1

- Կարիտաս Գերմանիա
- Կարիտաս Իսպանիա
- Մերձավոր Արևելքի Կաթոլիկ բարեգործական ասոցիացիա
- ՎՄԸ Կաթոլիկ Եպիսկոպոսների Խորհուրդ
- Իտալիայի Եպիսկոպոսների Խորհուրդ

Ցերեկային կենտրոնի ծառայություններ → 2

- Մեդիքոր հիմնադրամ
- Իտալիայի Եպիսկոպոսների Խորհուրդ

Չոր սննդի առաքում → 3

Ջեյ Թի Այ Արմենիա

Տաք Ձմեռ → 4

- Մերձավոր Արևելքի Կաթոլիկ բարեգործական ասոցիացիա
- Կարիտաս Ավստրիա
- Տեղական իշխանություններ

Տարեցների սոցիալական ներառում եւ խնամք

Տարեցների հիմնախնդիրներով տարբեր ծրագրերի իրականացմամբ տարեցներն ապահովված են մասնագիտական սոցիալական և առողջապահական խնամքի ծառայություններով: Զուգահեռաբար տրամադրվում է ուղղակի աջակցություն՝ հիմնված հարմարեցված և ինտեգրված եվրոպական տնային խնամքի մոդելի վրա: Տարեցներին տրամադրվում են անհրաժեշտ աջակցող, վերականգնող իրեր /ձեռնափայտեր, քայլակներ, կլոր բարձեր, պարանոցի կորսետներ, շարժական զուգարաններ, հակաբորբոքային նյութեր/: Տարեցները ստանում են բժշկական աջակցություն, սոցիալական և օրական անհատական խնամքի ծառայություններ, բարոյական և հոգեբանական աջակցություն, ապահովում ենք ֆիզիկական և հոգեբանական պաշտպանություն, հաղորդակցություն, շփում: Դեղորայք և բժշկական/առողջապահական խնամքի նյութերը դառնում են մատչելի: Առողջապահական ծառայությունների պատշաճ տրամադրումը և կանոնավոր վերահսկողությունն ազատում են քրոնիկ հիվանդություններից և բարելավում են վատ սոցիալական/առողջական վիճակը:

Խնամքի ծառայությունները ներառում են առաջնային առողջության խնամքի ծառայություններ, հիգիենայի պահպանում, սոցիալական աշխատողների ծառայություն պետական մարմինների հետ միջնորդական աշխատանքներ իրականացնելու համար, հանգստի կազմակերպում, դիետիկ սննդի տրամադրում և այլն: Տարեցներն իրավունք ունեն ստանալու համապատասխան ծառայություններ և ապրելու արժանապատիվ կյանքով:

տիվ կյանքով: «Հայկական Կարիտաս»-ը տեսնում է այս ծառայությունների ապագա կայունությունը միայն պետության համաֆինանսավորման, նաև այլ ֆինանսավորման աղբյուրների հայտնաբերման ու օգտագործման միջոցով:

Այս ծառայությունները ստացողների գրանցված թիվը 630 է: Նրանցից միայն 10%-ն են տղամարդ, իսկ մնացածը կանայք են, որոնք ավելի համառ են ամբողջ աշխարհում: Նշված քանակից 320 շահառու ստանում է տնային խնամքի ծառայություններ, 110-ը հաճախում են ցերեկային խնամքի կենտրոններ, և 200-ը ստանում է միայն չոր սննդի հասանելի բաժին:

«Տնային խնամք միայնակ տարեցներին»

Կայր տարեցի կյանքից մի օր

Թամասյակ Հակոբյան

«Առավոտը սկսվում է ինձ համար ժամը 5-ից: Աչքերս տրորում են այնպես, ասես մտադրություն ունեն ինչ-որ բան տեսնել այնպես, ինչպես նախկինում էի տեսնում, բայց ցավոք սրտի, դա միայն երևակայություն է, քանի որ տեսողություն չունենալու պատճառով ամեն ինչ մխրճվել է դատարկ մթության մեջ»:

Թամասյակը երկար տարիներ մանկապարտեզում փորձառու դաստիարակ է եղել: «Ես չեմ ամուսնացել և կյանքս նվիրել եմ երեխաներին՝ նրանց հետ աշխատելով: Նրանք իմ կյանքն էին», - ասում է ծեր կինը: «Ես մի եղբայր ունեմ, որը ժամանակ առ ժամանակ այցելում, խնամում է ինձ: Երբ փոքր էի, շրջապատված էի ընկերներով, իմ օրերը հագեցած էին երջանկությամբ: Հիմա ամբողջովին մենակ եմ ապրում: Մենակ լինելը և ավելին՝ կյուր լինելը սարսափելի է: Տարիները շատ արագ են թռչում, ես հայտնվեցի իմ ծերության շրջանում և չհասկացա, թե որքան արագ անցավ կյանքս», - ասում է Թամասյակ տատն՝ իր գունատ և խորտակված այտերի վրա արցունքներ թափելով:

«Օրերս անցկացնում եմ դռան հետևում նստած և սպասում եմ, որ ինչ-որ մեկը կձռնացնի դուռը: Բայց թակոցը հազվադեպ է լինում, որովհետև ես ավելի շուտ մոռացված եմ իմ նախկին մերձավոր մարդկանց կողմից: Ո՞վ գիտի, միգուցե նրանք էլ նման իրավիճակում են և դժվարություններ ունեն մարդկանց հետ շփվելու մեջ: Շատ ուրախ եմ, որ «Տնային խնամք» ծրագրի շահառու եմ, քանի որ աշխատակիցներն իմ միակ այցելուներն են, ովքեր ամեն ինչ անում են, որ ինձ հոգ տանեն, ինձ տեղյակ պահեն արտաքին աշխարհի մասին: Իմ կյանքը բավականին հետաքրքիր դարձավ, քանի որ ինձ այցելում են ծրագրի բուժքույրը, սոցիալական աշխատողն ու կամավորը, ովքեր հոգ են տանում իմ առողջության մասին, օգնում են տարբեր կենցաղային ծառայություններ կատարելով, օգնում են ինձ ամեն հարցում և տրամադրում դեղորայք ու բուժօգնություն», - ասաց Թամասյակ տատիկը:

Տարեցների ցերեկային հոգածության կենտրոններ Գյումրիում եւ Տաշիրում

Գևորգ Զաքարյան, 72 տարեկան, Տաշիր

Տաշիրի տարեցների կենտրոն եմ հաճախում 2014թ-ի փետրվարից: Անելանելի վիճակ էր մոտս: Երկար տարիներ տանը չէի եղել: Ապրում էի Ռուսաստանում այլ կնոջ հետ, ու այդ ժամանակ ինձ թվում էր, թե նա իմ կնոջից լավն է ու ինձ ավելի լավ է հասկանում: Երբեմն-երբեմն Հայաստան գումար էի ուղարկում ծախսերի համար, բայց իմ ընտանիքի մասին աստիճանաբար ըստ հարկի չէի մտածում: Շատ անխելք էի: Երբ ինտուկտ տարա և չէի կարողանում աշխատել, այլևս Ռուսաստանում չէի կարող մնալ, վերադարձա Հայաստան, որտեղ տղաս ուներ արդեն իր ընտանիքը: Նա չկարողացավ ինձ ներել ու համակերպվել ինձ հետ ապրելուն և իր ընտանիքի ու մոր հետ տեղափոխվեց Ռուսաստան: Մինչ այդ զնում գալիս էր, հիմա բոլորովին չի գալիս և իմ գոյության մասին համարյա մոռացել է: Արդեն իր երեխաներն են մեծացել...

Իսկ ես հիմա լրիվ մենակ եմ և կրում եմ իմ պատիժը, բայց «Կարիտաս»-ը Աստծո սեր է և հասու ձեռք, որն օգնում է բոլորին անխտիր՝ առանց բացառության:

Տարեցների Տաշիրի կենտրոնը իմ տունն է, որտեղ ես ինձ մարդ եմ զգում: Այստեղ օգնում են բոլորին, ուշադիր են ամեն հարցում: Ունեն ընկերներ, որոնց հետ նարդի եմ խաղում, միշտ բուժքրոջ հսկողության տակ եմ:

Իսկ «Տաք Ձմեռ» ծրագիրը տալիս է ապահովություն ցրտից: Ես էլ չեմ սպասում տղայիս բարեհաճությանը՝ վառելիքի գումար ուղարկելուն: Կյանքի անիվը հետ չի շրջվում ցավոք սրտի, իսկ Կարիտասը Ասվածային լույս է մեր կյանքում: Աստված օրհնի բոլոր աջակիցներին, և թող այդ Աստվածային լույսը վառվի բոլորի հոգիներում: Այն փրկություն է միայնակների ու տառապյալների համար:

Համայնքային զարգացում

Բարելավված սոցիալ-տնտեսական պայմաններով եւ իրացված համայնքային ներուժով կայուն համայնքներ

1 ԱՐԴՅՈՒՆՔ 5.1

Տեղական համայնքներում քաղաքացիների մոտ զարգացել են ձեռնարկատիրական հմտություններն, ու թափ է առել ձեռնարկատիրական գործունեությունը:

Ձեռնարկատիրություն: 3 գյուղատնտեսական կոոպերատիվ, 2 ոչ ֆորմալ ձեռնարկատիրական խումբ, 176 (165 ֆիզիկական եւ 11 իրավաբանական) անձինք համայնքներում ստանում են իրական շահույթ, 6 բիզնես ծրագրեր ֆինանսավորվել են:

Երիտասարդներ: 115 երիտասարդներ մասնակցել են մասնագիտական դասընթացների 78 մասնագիտություններում (դերձակներ, 3D մոդելավորում, միկրոինժեներիա, վեբ դիզայն, քարի փորագրություն, ոսկերչություն, վարսահարդարում): 29 երիտասարդներ համայնքներում ներգրավված են տուրիստական բիզնեսի մեջ, 31 երիտասարդական խմբեր ներգրավված են որոշում կայացնելու գործընթացում:

2 ԱՐԴՅՈՒՆՔ 5.2

Համայնքի ղեկավարման մեխանիզմները բարելավվել են քաղաքացիական հասարակության սկզբունքների խթանման շնորհիվ:

Քաղաքացիական հասարակություն: 13 տեղական ԲՀԿ-ներ ներգրավված են համայնքների սոցիալ- տնտեսական հիմնահարցերի լուծման գործընթացում: Տեղական 3 հկ-ներ իրականացրել են տեղական ինքնակառավարման մարմինների մասնակցային մոնիթորինգ:

Համայնքային մոբիլիզացիա եւ կարողությունների զարգացում: 8 համայնքների ցուցաբերվել է աջակցություն՝ ըստ Կաթողիկե եկեղեցու սոցիալական ուսմունքի սկզբունքների: Բարձրացել են համայնքի 2300 անդամների կարողությունները:

3 ԱՐԴՅՈՒՆՔ 5.3

Զարգացել են տեղական համայնքների կարողությունները հիմնական հանրային ծառայությունների մատուցման գործում:

Հանրային ծառայություններ: 30 համայնքներում իրականացվել են 34 համայնքային ենթակառուցվածքների բարելավման ծրագրեր: 158 միգրանտներ անցել են հետազոտություն ԶԻԱՀ-ի եւ այլ ախտորոշիչ հիվանդությունների կանխարգելման ոլորտում: 130 անձ օգտվել է անվճար հետազոտվելու հնարավորություններից «Արյան բանկում»:

ԾՐԱԳՐԵՐ.

«Արամազդ», «Կայուն զարգացում 3յուսիսային Հայաստանի գյուղական համայնքներում», «Առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն», «ՄԻՎՎ/ԶԻԱՀ-ի կանխարգելում հետխորհրդային երկրներում», «Ծխական հասարակական խորհուրդներ», «Գերմանական բարեկամություն», «Քաղաքացիական ակտիվությունը խոշորացված համայնքում», «Թափանցիկության եւ քաղաքացիական մասնակցության խթանումը համայնքում նորարարական տեխնոլոգիաների կիրառման միջոցով», «Լանջիկ գյուղի կրթական պայմանների բարելավում»:

ԴՈՆՈՐՆԵՐ.

Կարիտաս Ֆրանսիա, Կարիտաս Իսպանիա, Ռենովաբիս, Կարիտաս Ավստրիա, Ավստրիական զարգացման գործակալություն, Եվրոմիություն, Կարիտաս Իտալիա, Կարդինալ Ֆրինզգ դպրոց:

Համայնքային զարգացում

Համայնքային զարգացման ռազմավարական ուղղության շրջանակներում «Հայկական Կարիտաս»-ը կառուցեց իր ռազմավարական միջամտությունը, որ հատկապես հասցեագրված է հիմնական խնդիրները բացահայտելուն և կայուն փոփոխության հասնելուն այն մարդկանց կյանքում, որոնք ապրում են թիրախ համայնքներում: Առաջարկվող ուղղությունների ընտրությունը գնում է հետ դեպի ՀԿ-ի անցյալ և ներկա գործողություններ, ծրագրային հիմնավոր կարիքների գնահատում, ինչպես նաև զարգացմանն ուղղված ծրագրերում դոնորների, գործընկերների և կառավարության շահագրգռվածություն: Բարձր տոկոսադրույքների ու գրավների պատճառով գյուղատնտեսական վարկերի սուբսիդավորումը մնում է անհասանելի ֆերմերների մեծամասնության համար:

Վարելահողերի մեծ մասը չի ոռոգվում և պատճառ է ջրի մեծ կորուստների: Առկա ոռոգման համակարգի մեծ մասը հին է և շարքից դուրս եկած: Գյուղական համայնքներում տեղակայված սննդի վերամշակող փոքր ընկերությունների պակաս կա: Այս ռազմավարական ուղղության տարբեր ծրագրերի միջև սերտ սիներգիա կա, որն ապահովում է ավելի արդյունավետ պլանավորում և բարձր ծախսարդյունավետության մակարդակ:

Ֆերմերների մեծամասնությունը չի օգտվում աշխատանքի արդյունավետ մեթոդներից գիտելիքների պակասի պատճառով: Ավելին, Հայաստանի գյուղական ենթակառուցվածքը հնացած է և չի բավարարում գյուղական պահանջներին, ազ-

դում է կայուն էներգետիկ շուկայի բոլոր դերակատարների կարողությունների վրա:

ՓՄՁ սեկտորը ունի ցածր մրցունակություն և քիչ ուսումնասիրված ֆինանսական խնդիրներ: Գործազրկությունը բարձր է երիտասարդության ու կանանց շրջանում և երկրորդական քաղաքներում ու գյուղական վայրերում:

Տեղեկատվության մատչելիության սկզբունքները կիրառելու համար պետական կառավարման կարողությունները անհրաժեշտ է զգալիորեն բարձրացնել:

Քաղաքացիական ծառայության գործողությունների շրջանակը շատ նեղ է:

Հայկական քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների մեծ մասում զգացվում է մասնագետների պակաս, որը մասամբ ֆինանսների բացակայության պատճառով է, մասամբ էլ՝ կամավորների ընդգրկման պակասի:

Համայնքային զարգացման ռազմավարական ուղղության իրագործված ծրագրերի շրջանակներում 10 գյուղական համայնքում կառուցվել է ժամանակակից մի շարք տեխնոլոգիաներով ֆերմաներ, ինչպես օրինակ՝ ժամանակակից ջերմոցներ կամ ժամանակակից գյուղատնտեսական սարքավորումներ են տրամադրվել, որոնք օգնում են բարելավելու գյուղատնտեսական արտադրության արդյունավետությունը: Արվել են նաև բարեփոխումներ համայնքային ենթակառուցվածքներում խմելու և ոռոգման ջրի համակարգի վերակա-

ռուցման և գյուղական դպրոցների կրթական պայմանների բարելավման ուղղությամբ:

Մասնագիտական կրթության ոլորտում 6 մասնագիտությունով սովորելու հնարավորություն է տրվել 123 կնոջ և երիտասարդի 10 համայնքից:

Գյումրու 4320 բնակչի տրամադրվել են առողջապահական խնամքի ծառայություններ (ներառյալ 56 հղի կին և 156 մայրերեխա հոգեբանական խմբեր): Ինչպես նաև Շիրակի մարզի համայնքներից 807 բնակչի տրամադրվել է խորհրդատվություն, իսկ 222 մարդ հնարավորություն է ունեցել անցնելու անվճար, անանուն ՄԻԱՎ հետազոտություն:

22 համապարփակ փոքր դրամաշնորհային ծրագրերի միջոցով կատարված համայնքային աշխատանքները՝ կանանց, երիտասարդներին և ֆերմերներին ուղղված, բերել են զգալի փոփոխության Շիրակի, Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերի 77 գյուղական համայնքներում բնակվող մարդկանց կյանքում: Գյուղական զբոսաշրջությունը և խաղողագործությունը զարգանում են՝ բերելով եկամտի նոր աղբյուրներ գյուղական համայնքներին: Մի կողմից՝ տեղական իշխանությունների աշխատանքը գնահատվել է «Թափանցիկություն, բյուջետային հրապարակայնություն և հանրային մասնակցություն վերահսկման գործընթացում ՀՀ 3 մարզերի համայնքային չորս տարվա զարգացման ծրագրերի շրջանակներում» ծրագրով, որն իրականացվել է տեղական երեք գործընկեր ՀԿ-ների կողմից 15 թիրախային գյուղական համայնքներում: Մյուս կողմից՝ 18 տեղական ՀԿ-ների դերը սոցիալական և տնտեսական խնդիրներ-

րի լուծման գործընթացում խոցելի համայնքներում ուժեղացվել է մի շարք կարողությունների զարգացման և քաղաքացիական ներգրավման նախաձեռնություններով: Ձեռնարկատիրական գործունեությունը՝ եկամտի և զբաղվածության հնարավորությունների ստեղծմանն ուղղված, ավելացրել է համայնքներում բնակչության եկամուտը և բարձրացրել նրանց ինքնավստահությունը և կենսապահովումը:

Հաշվի առնելով այն փաստը, որ երիտասարդությունը հասարակության շարժիչ ուժն է, երիտասարդական թեմատիկ ակումբներ են ստեղծվել և գործում են: Երիտասարդ անձինք ընդգրկված են համայնքային կյանքի հիմնական ոլորտներում՝ առողջապահություն, մեդիա, սոցիալական պաշտպանություն, մշակույթ, ներառում, սոցիալական ձեռնարկատիրություն և շրջակա միջավայրի պահպանում:

Գյուղական համայնքներից ավելի քան 50 երիտասարդի տրամադրվել են նորարարական հմտություններ և գիտելիք SS ոլորտում (3D-մոդելավորում):

Ծխական հասարակական խորհուրդներ հյուսիսային Հայաստանում

Մեր համայնքի երաժշտական դպրոցի շենքը փլուզման եզրին էր: Գոյություն ունեցող հիմնախնդիրները կարևորելով՝ մենք սկսեցինք շենքի կտուրի վերանորոգումից, այնուհետև տեղադրեցինք կենտրոնական ջեռուցման համակարգ: Ախուրյանի համայնքապետարանը նույնպես ունեցավ ֆինանսական ներդրում ծրագրի իրականացման ընթացքում, ինչի արդյունքում կարողացանք ավարտին հասցնել սկսված աշխատանքները:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում մեր երաժշտական դպրոցում երեխաների թիվն աճեց, և հիմա, բացի դաշնամուրային բաժնից, ունենք նաև փողային և ժողովրդական գործիքների, ինչպես նաև վոկալ բաժնիներ: Դպրոցի գրեթե բոլոր աշակերտները երգում են նաև դպրոցի երգչախմբում, մասնակցում են տարբեր մրցույթների և միշտ հաջողություններ են գրանցում: Երաժշտական դպրոցները կարևոր դեր ունեն գյուղական համայնքներում և հսկայական ազդեցություն են գործում երեխաների զարգացման վրա:

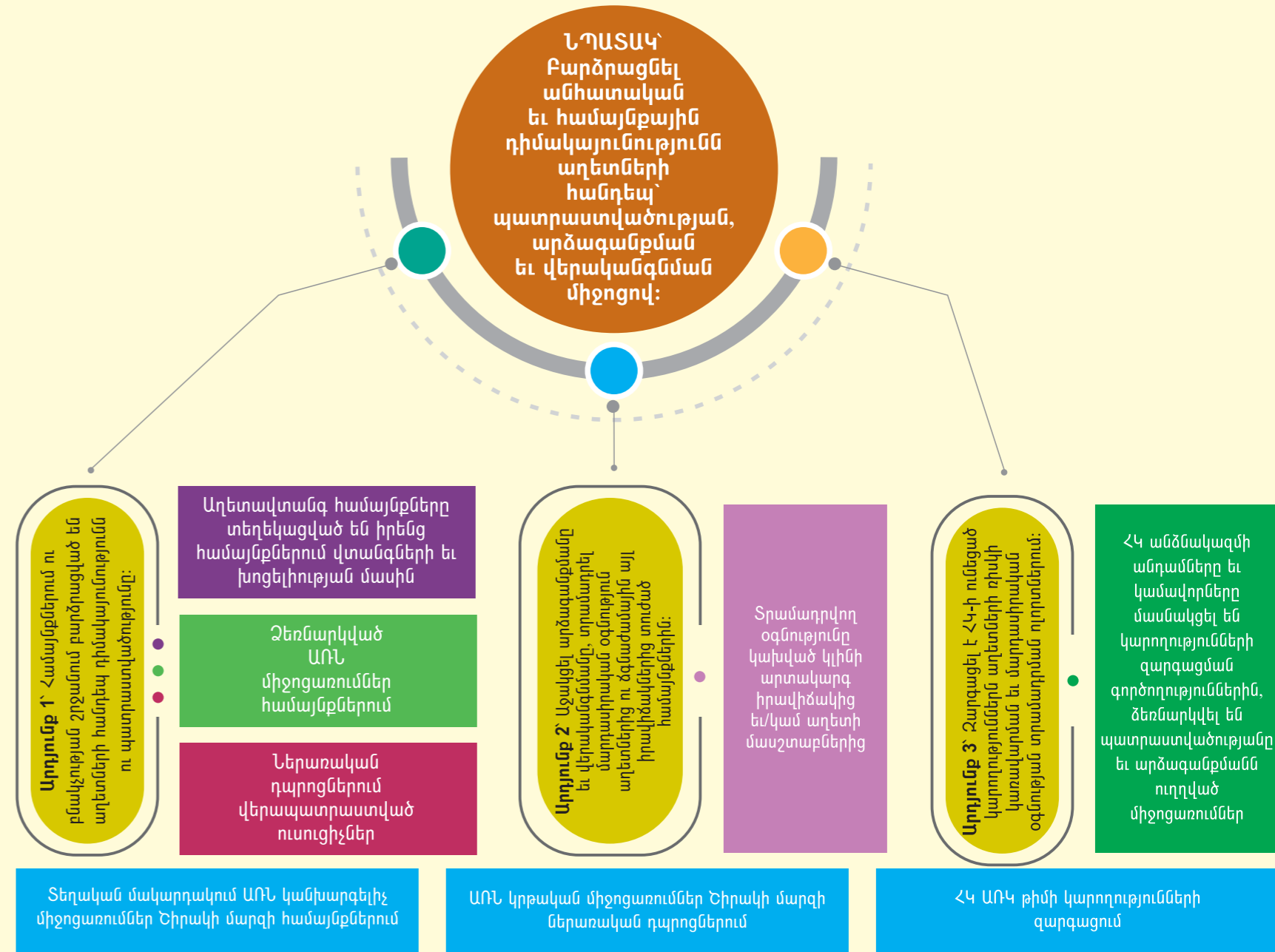
Արմենուհի Մարյան
Արևիկի երաժշտական դպրոցի տնօրեն

Գյուղական համայնքների կայուն զարգացում

Փոփոխությունն ու արդյունքը հատկապես մեծ եղավ Ջրափի համայնքում: Երկար տարիներ շարունակ գյուղին ոռոգման ջուր չէր մատակարարվել, նույնիսկ գյուղի այն հատվածին, որն ուներ ոռոգման համակարգ: Ծրագրի անձնակազմի համառ ջանքերի շնորհիվ այդ խնդիրը ես լուծում ստացավ:

Շահառուները, ովքեր ստացել էին կարտոֆիլի կամ ցորենի տնկանյութ, կարողացան արդեն լիարժեք կերպով մշակել իրենց տնամերձերը: Ամենամեծ քանակությամբ բերքը ստացել էր Հակոբյան Համլետը՝ 200կգ E վերարտադրության տնկանյութից/Մարտինա/ 1800 կգ կարտոֆիլ: Համլետն առանձնակի կարևորեց դասընթացների ժամանակ ու նաև մշակութային ընթացքում ստացած հարցերի սպառիչ պատասխաններն ու օգտակար խորհուրդները՝ խոստովանելով, որ ճիշտ է ամբողջ կյանքում գյուղում են ապրել ու զբաղվել հողագործությամբ, բայց շատ հարցերի վերաբերյալ ունեին սխալ մտտեցում:

Աղետների ռիսկի նվազեցում եւ արագ արձագանք արտակարգ իրավիճակներին

Միգրացիա և ինտեգրում

ՆՊԱՏԱԿ՝ Հայաստանի Միգրացիոն քաղաքականության և դրա կիրառելիության բարելավում ու բարեփոխում

Խնդիր 1՝
Պոտենցիալ միգրանտների հոգրացման և 2 առերեսի
պաշտպանության միջոցով
ապահով միգրացիայի կիրառելիության բարձրացում

Ապահով
միգրացիա

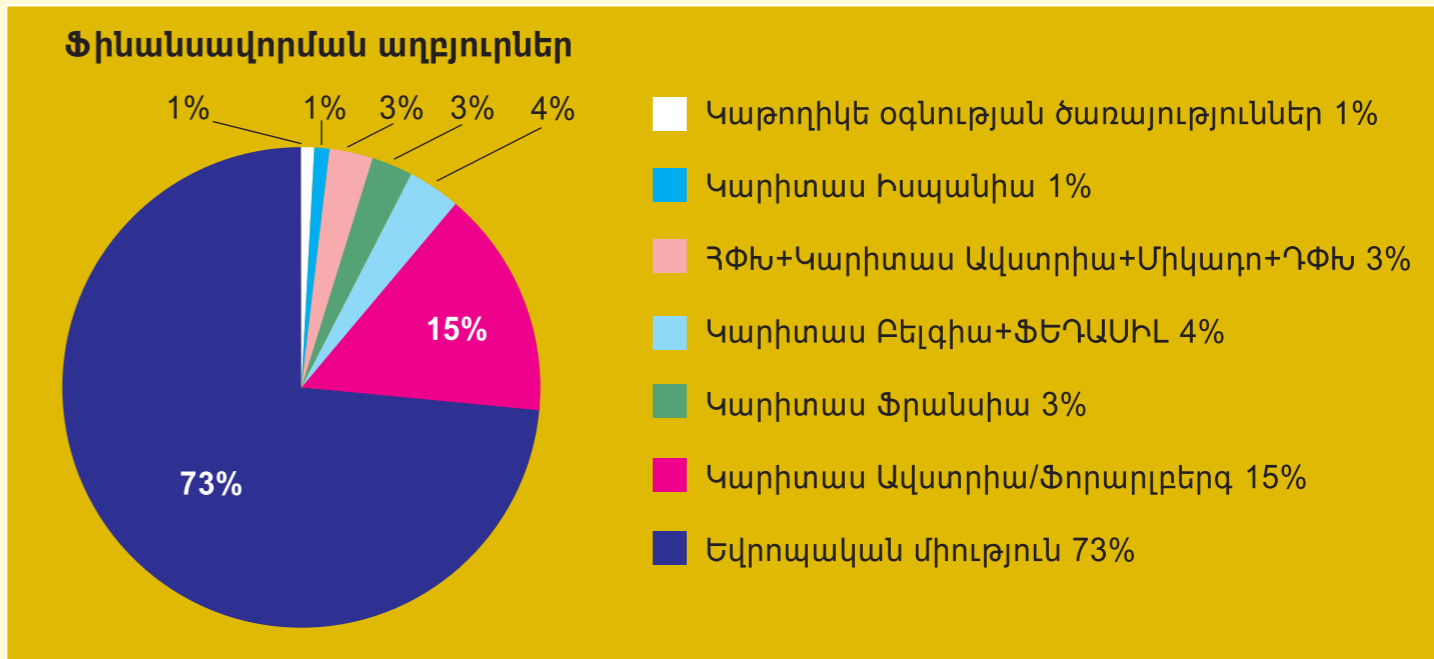
ՀՀ քաղաքացիների
իրավունքների
պաշտպանություն
ՌԴ-ում

Արտագաղթի
ռիսկերի
նվազեցում
համայնքներում

Խնդիր 2՝
Աջակցություն վերադարձողների և փախստականների
կայուն (վերա)ինտեգրմանը

Աջակցություն
ՀԿ-ների
հզորացմանը

Ակտիվ
քաղաքացիության
զարգացում

Միգրացիա եւ զարգացում

«Հայկական Կարիտաս»-ը միգրացիայի և փախստականների խնդիրների ուղորդում հիմնական դերակատարներից մեկն է: Մասնակցելով հանրային-մասնավոր գործընկերության ցանցին, ինչպես օրինակ՝ ՀՀ վարչապետի հրամանագրով ստեղծված սիրիահայերի հարցերով զբաղվող միջգերատեսչական հանձնաժողովը, 2017թ. նոյեմբերին ՀՀ կառավարության որոշմամբ ստեղծված միգրացիոն քաղաքականությամբ զբաղվող միջգերատեսչական հանձնաժողովը, միջգերատեսչական կոմիտեի կողմից համակարգվող սիրիահայերի տնտեսական ինտեգրման աշխատանքային խումբը, «Հայկական Կարիտաս»-ն ակտիվորեն քարոզում է միգրացիային և փախստականներին առնչվող քաղաքականության բարելավում: Արդյունքում, 2017-2021 թվականների ՀՀ միգրացիոն քաղաքականությունը մշակվեց պետական և ոչ պետական շահագրգիռ կողմերի կարծիքները հաշվի առնելով:

Կազմակերպվել էր վերաինտեգրման համագործակցության և համակարգման 2 ֆորում (կլոր սեղաններ վերադարձին և վերաինտեգրմանն առնչվող հարցերի վերաբերյալ), սիրիահայերի հիմնախնդիրներին վերաբերող երկու կլոր սեղան-քննարկում պետական և ոչ պետական շահագրգիռ կողմերի մասնակցությամբ վերադարձողներին և փախստականներին առնչվող խնդիրները բարձրաձայնելու և դրանց լուծումները գտնելու համար: Արդյունքում, ուժեղացան շահագրգիռ կողմերի միջև, համագործակցությունը և համակարգումը՝ իրենց հերթին մեծացնելով տարբեր դերակատարների կողմից իրականացվող ինտեգրման և վերաինտեգրման ծրագրերի դրական ազդեցությունը: Սիրիահայերի զբաղվածության հարցե-

րով աշխատանքային խումբն ստեղծվեց «Հայկական Կարիտաս»-ի և ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության զբաղվածության պետական գործակալության նախաձեռնությամբ ու ղեկավարությամբ: Աշխատանքային խմբում մասնակցում էին բոլոր պետական և ոչ պետական մարմինները, որոնք ինչ-որ ձևով ներգրավված են սիրիահայերի զբաղվածության հարցերում, օրինակ՝ Սփյուռքի նախարարություն, ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության միգրացիոն ծառայություն, «Վորլդ Վիժն», Հայկական Կարմիր խաչ ընկերություն, «ԿԱԶԱ» շվեյցարական մարդասիրական հիմնադրամ, սիրիահայկական 3 ՀԿ-ներ, սիրիահայերի հարցերի համակարգման կենտրոն ՀԿ, «Հալեպ» հայրենակցական բարեսիրական ՀԿ, «Սիրիահայերի միություն» ՀԿ և այլն: Արդյունքում, մշակվել են զբաղվածության պետական ծառայության ծրագրերի բարելավման առաջարկությունները, ամրապնդվել է հանրային-մասնավոր գործընկերությունը:

«Հայկական Կարիտաս»-ի և Միգրացիոն ծառայության միջև կնքված համագործակցության, փոխըմբռնման հուշագրի, Կարիտաս Ավստրիայի և Լիխտենշտեյնի կառավարության կողմից ֆինանսավորված «Միգրացիա և զարգացում» ծրագրի շրջանակներում անցկացվեց քաղաքացիական կողմնորոշման դասընթացների վերաբերյալ միջազգային փորձի ուսումնասիրություն, որի հիման վրա քաղաքացիական կողմնորոշման դասընթացների երկու տարբեր ծրագիր մշակվեց (1-ը ՀՀ փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած անձանց, երկարաժամկետ ներգաղթողների համար է, իսկ մյուսը՝ ՀՀ վերադարձող Հայաստանի քաղաքացիների համար) և հաստատվեց վերաինտեգրման ֆորումի ժամանակ շահագրգիռ կողմերի կողմից: Ծրագիրը հաստատվել է նաև ՀՀ կառավարության կողմից և ընդգրկվել ինտեգրման/վերաինտեգրման պետական ծրագրերում:

«Բժշկական պարագաների արտադրությունը կարող է Հայաստանի տնտեսությունը նոր մակարդակի բերել»

Հարութ Կասպար

Հարութ Կասպարը սիրիահայ է, մինչև 2012թ. ապրում էր Սիրիայի հայաշատ Հալեպ քաղաքում, որտեղ աշխատում էր որպես դեղագետ: 2011թ. սկիզբում պատերազմը փոխեց Սիրիայի և սիրիացիների, այդ թվում նաև Հալեպում ապրող Հարութ Կասպարի կյանքը: 2012 թ. Հարութը Հալեպից եկավ Երևան, և, ինչպես պատերազմից փախած բազմաթիվ այլ սիրիահայեր, նախատեսում էր այստեղ մնալ ընդամենը մի քանի ամիս՝ մինչև խաղաղությունը կվերադառնար Սիրիա: Մակայն կյանքն այլ բան էր նախատեսել Հարութի համար: Ժամանակը ձգվում էր, իսկ պատերազմը չէր ավարտվում: Հարութը որոշեց մնալ հայրենիքում և փորձել հիմնել իր գործը: Սկզբում շատ դժվար էր, չնայած նրան, որ հայրենիքում բոլորը խոսում էին հայերեն, միևնույն է հասկանալու խնդիր կար ոչ միայն արևելահայերենի և արևմտահայերենի տարբերությամբ պայմանավորված, Հայաստանում շատ են օգտագործում ռուսերեն բառեր, նամանավանդ այն ոլորտում, որտեղ փորձում էր հաստատվել Հարութը: Սկզբում բժշկական պլաստիկներ սկսեց ներմուծել Սիրիայից Հայաստան: Մակայն 2013թ.-ին Սիրիայում ահագնացող պատերազմը խոչընդոտում էր այդ գործին: Հարութը որոշեց ներմուծման փոխարեն տեղում արտադրել պլաստիկները: ՓՄՁ ՋԱԿ-ի աջակցությամբ

հիմնում է բժշկական պարագաների iPlast արտադրությունը: Մակայն ինչպես ինքն է ասում. «Ես դեղագետ եմ, ոչ թե արտադրող: Քիչ մնաց ՓՄՁ ՋԱԿ-ի աջակցությունը դառնա փորձանք ինձ համար: Չգիտեի հայաստանյան շուկան, օրենքները, տնտեսական մրցակցությանը դիմակայելու պատրաստ չէի»: Սիրիահայերի համար կազմակերպված միջոցառումներից մեկի ժամանակ Հարութը լսում է «Հայկական Կարիտասի» «Ճանաչել: Պաշտպանել: Իրագործել» ծրագրի մասին, գրանցվում է և մասնակցում բիզնես ինկուբացիայի պիլոտային ծրագրին: «Ես, որպես նոր դաշտ մտնող արտադրող, շատ բան սովորեցի: Մա ավելի կարևոր օգնություն էր, քան մինչ այդ ստացած բոլոր օգնությունները: Մա կոչվում է ձուկ տալու փոխարեն, սովորեցնել ձուկ բռնել: Ինչի համար երախտապարտ եմ»: Հաջողությամբ հաղթահարելով բիզնես ինկուբացիայի փուլը՝ Հարութը «Հայկական Կարիտասի» «Միգրացիա և զարգացում» շրջանառու ֆոնդից ստացած ամուսնու փոխառության ու «Վորլդ Վիժն Հայաստան»-ից ստացած դրամաշնորհի միջոցով ձեռք է բերում ստերիլ վիրակապերի արտադրության սարքերը և ընդլայնում արտադրությունը: Այսօր նա արտադրում է հայկական շուկայի ստերիլ վիրակապերի և պլաստիկների հիմնական մասը և մտածում է բժշկական պարագաների տեսակների ընդլայնման մասին:

Կայուն վերաինտեգրում

Բելգիայից վերադարձած Ավագ Ավագյանը, ստանալով ծրագրով նախատեսված բիզնես աջակցության գումարը, արագ գործի անցավ: Նա վերանորոգեց անասնագոմբ և ծրագրի՝ բիզնես աջակցության գումարով գնեց խոզեր: Կարճ ժամանակում բիզնեսը ստացվեց, և նա դիմեց նոր աջակցության՝ նոր տիպի խոզեր գնելու և բիզնեսը ընդլայնելու: Այժմ նա ինքնազբաղված է, հաջողությամբ շարունակում է իր գործը և անգամ վերցրել է բիզնեսի աջակցության հավելյալ գումար՝ իր բիզնեսն ընդլայնելու համար: Նա և իր ընտանիքը Հայաստանում իրենց ֆինանսապես կայուն և ապահով են զգում և չեն ցանկանում այլևս արտերկիր մեկնելու մասին մտածել:

ՀԿ-ի կազմակերպական զարգացում

ՆՊԱՏԱԿ՝ ծրագրի մշակման և որակի վերահսկման կարողությունների բարելավում

- 1** **Ծրագրի մշակման և որակի վերահսկման (ԾՄՈՎ) բաժնի ստեղծում և կանոնակարգերի մշակում**

  - ԾՄՈՎ բաժնի գործառույթները հիմնավորված են, ընդունված և ներկայացված
  - Համապատասխան մարդկային ռեսուրսները նշանակված են
- 2** **Ծրագրի մշակման, կառավարման և որակի վերահսկման մեխանիզմները բարելավված են**

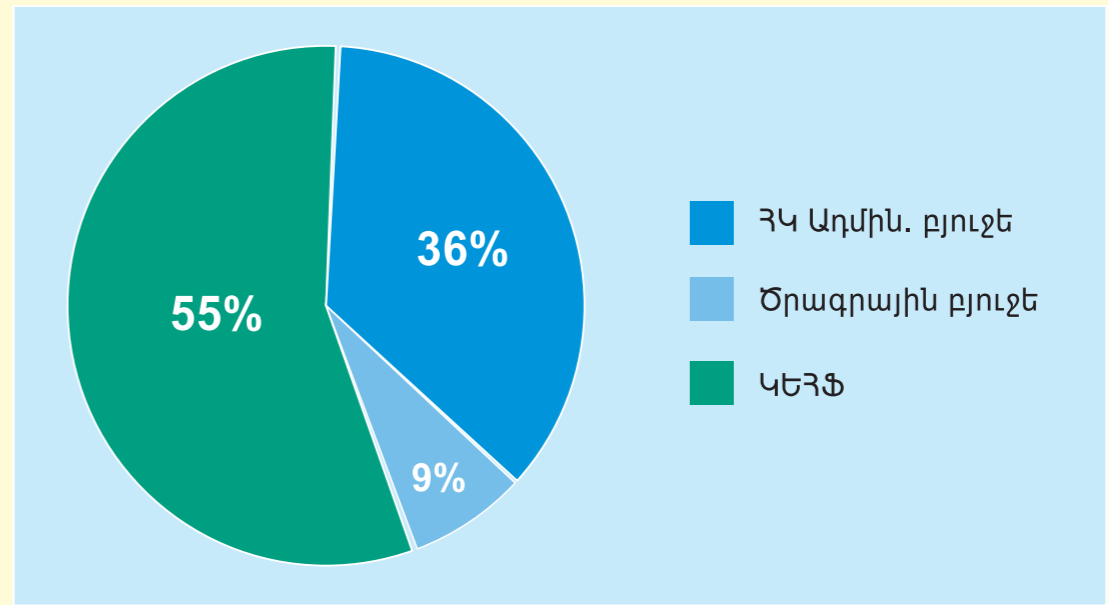
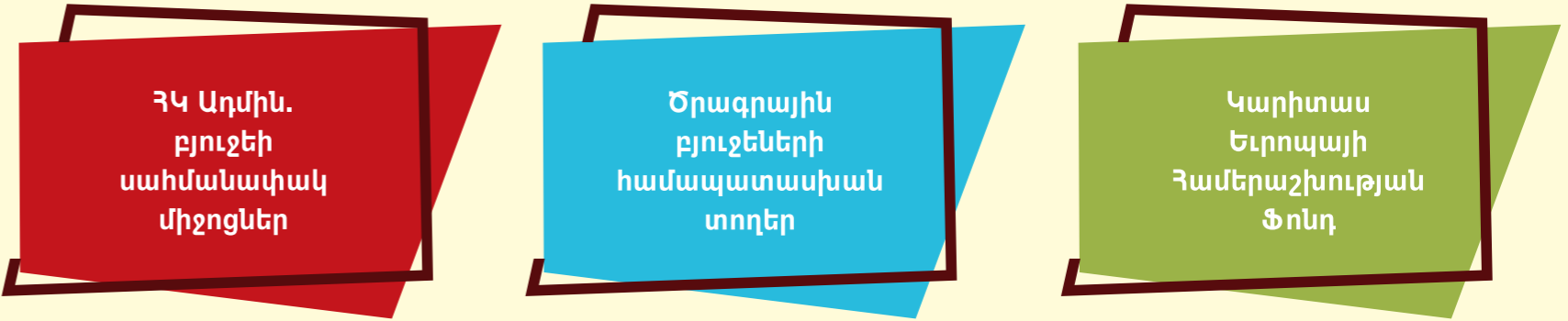
  - Ծրագրի մշակման ընդհանուր ձեռնարկները ընդունված են
  - Ծրագրի կառավարման գործընթացները բարելավված են
  - Վերահսկման և գնահատման համակարգը ստեղծված է
- 3** **Հ4 անձնակազմն ունի պարբերաբար վերապատրաստվելու և զարգանալու հնարավորություն**

  - Կարողությունների զարգացման կարիքները պարբերաբար գնահատվում են, և վերջիններիս հանդեպ հետետողականություն է դրսևորվում
  - Հ4 անձնակազմը ստանում է շարունակական աջակցություն և ուղղորդում
- 4** **Ապահովել Հ4 ԾՊ և Հաղորդակցության գործընթացների շարունակական զարգացումը**

  - Ներքին հաղորդակցության կանոնակարգերը ներդրված են
  - Արտաքին հաղորդակցության կանոնակարգերը ներդրված են
  - Անձնակազմի ԾՊ և Հաղորդակցության կարողությունների բարելավում
  - Ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսներն ապահովված են
- 5** **Հ4 ֆինանսական ռեսուրսների բազմազանեցում և ֆոնդհայթայթման կարողությունների բարելավում**

  - Հ4 ֆինանսական աղբյուրները բազմազանեցված են և ֆոնդհայթայթման կարողությունները բարելավված
  - Սոցիալական ձեռներեցություն
  - Հ4 ֆոնդհայթայթման և բյուջեի կառավարման կարողությունները բարելավված են

Ֆինանսավորման աղբյուրներ

Կամավորություն

Ո՞վ եկք մեկը

«Հայկական Կարիտաս»-ի կամավորները կազմակերպության առաքելության եւ գաղափարախոսության կրողներն են: Կազմակերպության ստեղծումից ի վեր կամավորները ներգրավված են եղել գործունեության տարբեր բնագավառներում: «Հայկական Կարիտաս»-ում կամավոր լինելու համար պետք է ունենալ ճիշտ վերաբերմունք, սովորելու պատրաստակամություն, սոցիալական արդարության համար ծգտում եւ օգտակար լինելու ցանկություն: Կազմակերպությունը պրակտիկայի հնարավորություն է տրամադրում նաեւ սոցիալական գիտություններ ուսումնասիրող տեղական եւ միջազգային ուսանողներին:

Դիմորդների թիվը ըստ տարիների

- 2010 → 51
- 2011 → 47
- 2012 → 41
- 2013 → 80
- 2014 → 50
- 2015 → 39
- 2016 → 22
- 2017 → 27
- 2018 → 97
- 2019 → 80

Կամավորների ոլորտային ներգրավվածություն

- «Արեգակ» → 22
- «Փոքրիկ իշխան» → 17
- Տարեցների սոցիալական ներառում եւ խնամք → 24
- Միգրացիա եւ զարգացում → 1
- «Սաբինե փոքր խմբով տուն» → 2
- Իմ իրավունքը → 4
- Ադմինիստրատիվ → 7

Ի՞նչ եկք մեկը անում

Ներկա պահին 80 կամավոր ներգրավված է «Հայկական Կարիտաս»-ի տարբեր ծրագրերում: Նրանք աշխատում են տարեցների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց, անապահով ընտանիքների, դեռահասների հետ, մասնակցում են համայնքային զանազան ծրագրերին, ինչպես նաեւ աջակցում են «Հայկական Կարիտաս»-ի գրասենյակների եւ կենտրոնների վարչական աշխատանքին:

Կամավորներից շատերը «Հայկական Կարիտաս»-ի ծրագրերի նախկին շահառուներն են, եւ կամավորությունը նրանց համար կազմակերպության հետ իրենց կապը պահպանելու միջոց է:

«Հայկական Կարիտաս»-ի Կամավորական Կորպուսը զարգացման նոր հեռանկարներով եւ պոտենցիալով լի ինստիտուտ է, որն առանձնահատուկ կարեւորություն ունի ոչ միայն «Հայկական Կարիտաս»-ում, այլ նաեւ Հայաստանում՝ կամավորական աշխատանքի մշակույթի ձեւավորման եւ դրա հետագա զարգացման գործում:

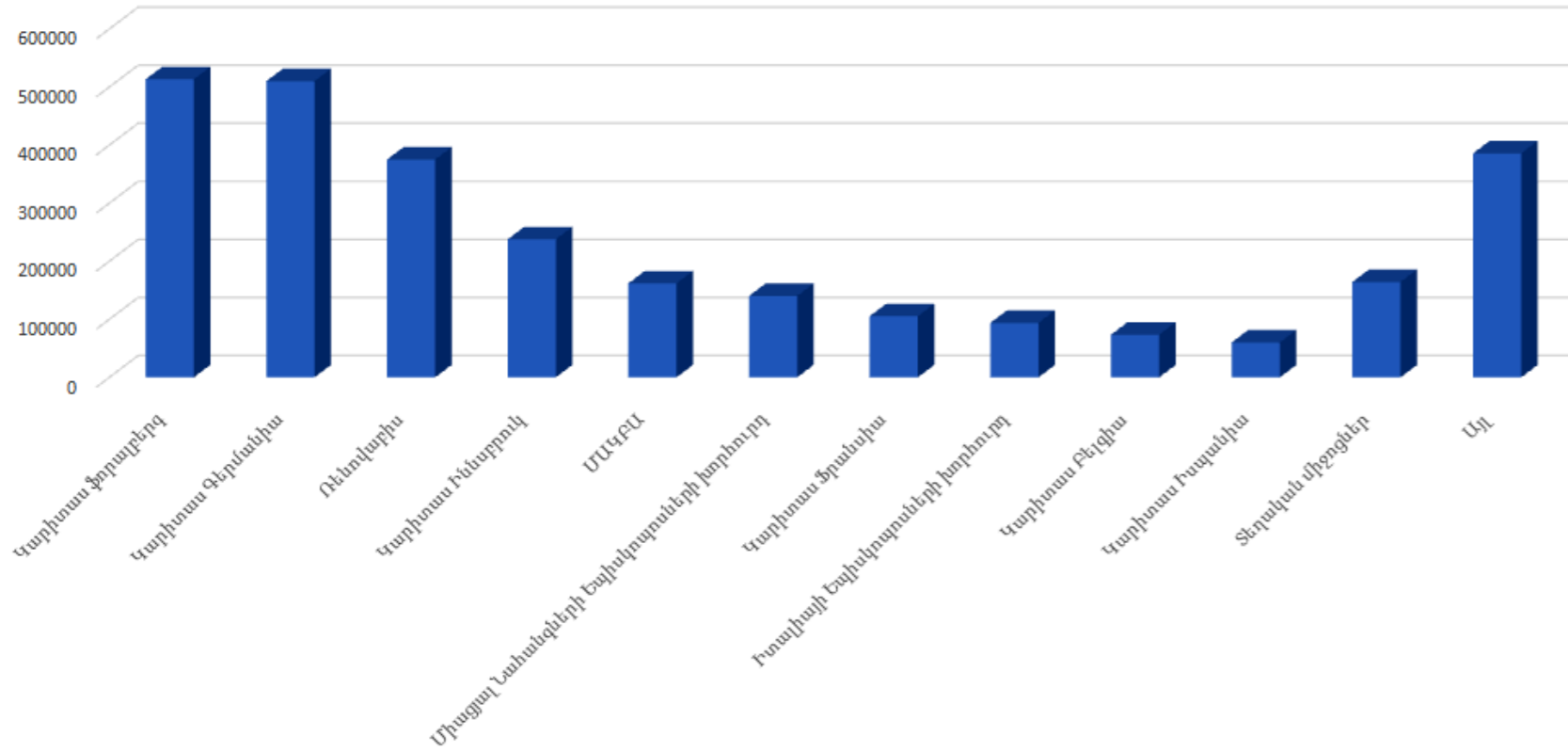

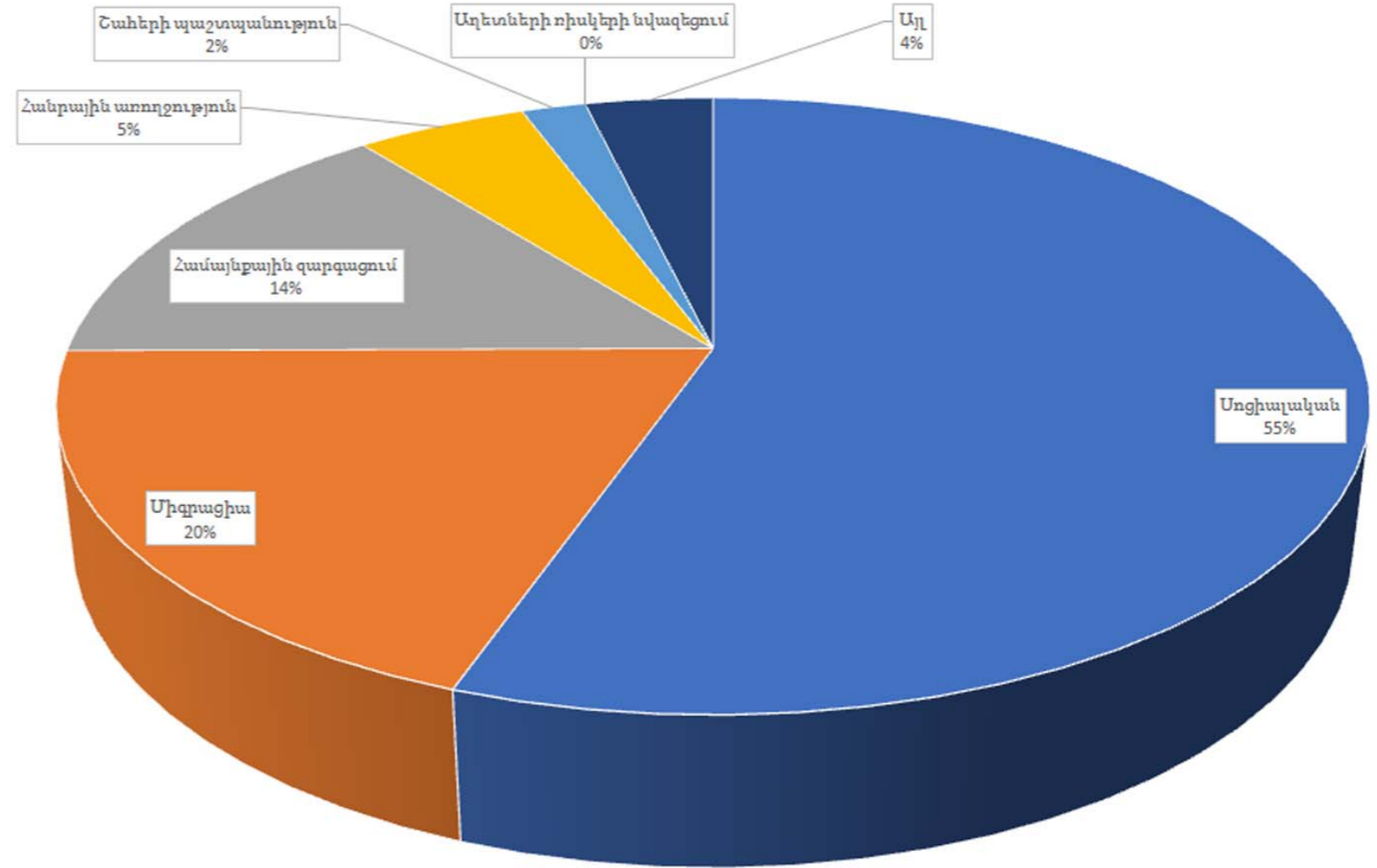
Ֆինանսական հաշվետվություն

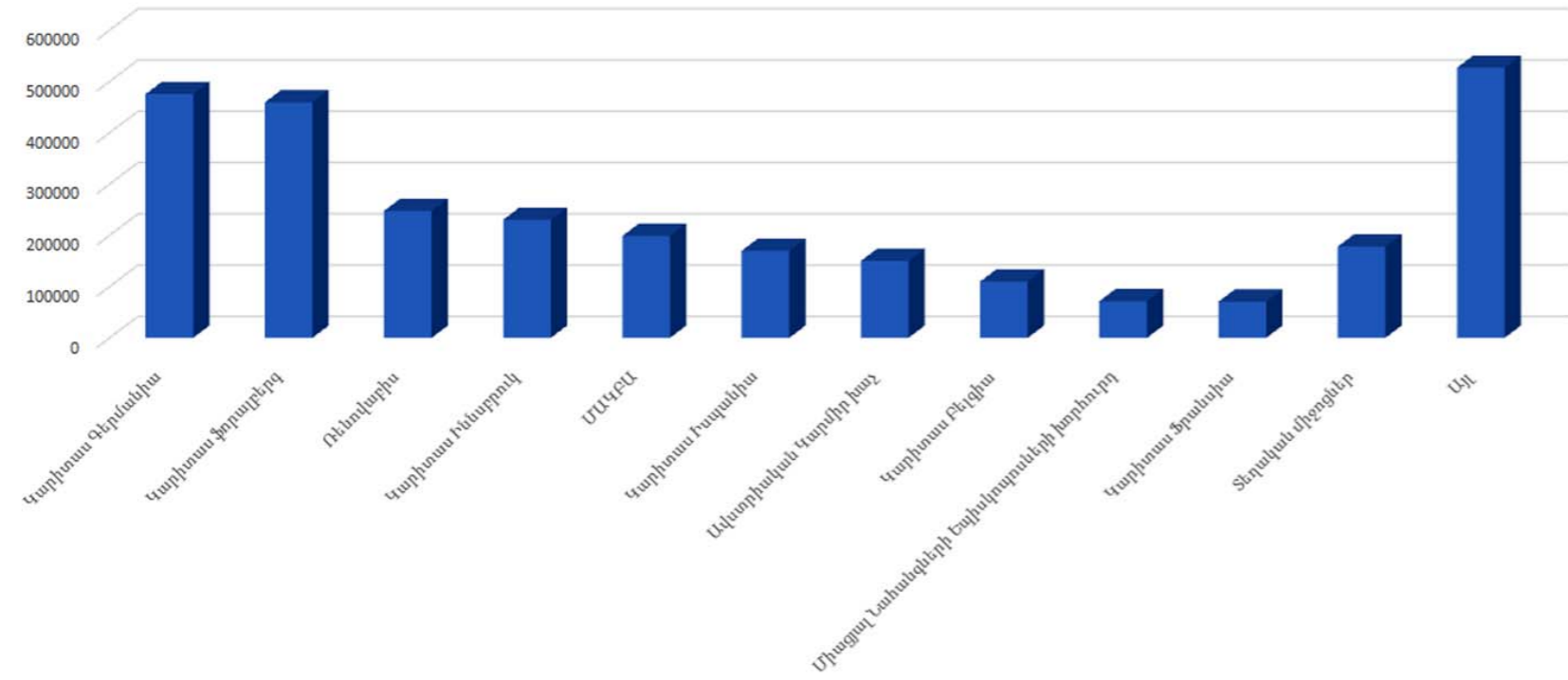
Գործընկերներ 2018 (EUR)

Ռազմավարական ուղղություններ

Գործընկերներ 2019 (EUR)

Ռազմավարական ուղղություններ

